

MA-46

Somogyi népszerű levelem
Képrejezi adattare

MA-46

Gyűjtő: Helgrahn Paul

Gyűjtés ideje: 1951

Tartalom | Ujraszerelés

19 lap (kölves)

2 fénykép, 1 kotta

3 grafika

Földrajzi mutatás: Képzőművészet (Föld)

Számmutatás: XXXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Feltdobozás

Abrejtve az egységes lte 19. tétel alól

K É R P U S Z T A .

I.

Lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagyságának vizsgálata.

1. Lakóhely neve: Nevének eredetére biztos adatok nincsenek. Írott emlékeinkben először "K E R Y" néven szerepel. Az 1660. évi vidéksznaváltás jegyzékben mint "KIRÁLYKÉRI" néven szerepel. Hogy a "KÉRI PUSZTA", valamint mostani nevét "KÉRPUSZTA" felvette semmi bizonyíték nincs.

2. Földrajzi elhelyezkedése. Községünk Somogy megyének u.n. Külső somogyi dombvidéken fekszik. Települése visszanyúlik a Kaposvári Múzeum adatai alapján egészen a Bronzkorszakig. Magaslaton települt. Ennek oka valószínűleg, hogy három oldalról erdővel volt körülvéve s így a szél-től védett hely volt, a másik ok, mint általában a régi településeknél országtól messze települtek. Régi térképek emlékei alapján csoportos település lehetett. Települési formája a felszabadulás után megváltozott. Eredeti helyétől D-re a Kisbárapáti út mellé völgyben telepedett kétucás falunak Települése helyének megváltozásának oka nagyrésztben az, hogy az erdők nagyrésze már nem létezik, továbbá a vízhiány. /Kutak ásása./ Bár a hely

a talajviz magas állása miatt településre nem igen alkalmas, egészségtelen.

3. A lakóhely területe. Területe kb. 81 km. 1400 katasztrális hold eredetileg ennek 2/3-a erdő, a többi szántó, rét és kaszáló volt.

A mezőgazdaság állandó nagyobb térhódítása az erdőterület rovására ment. Az erdőirtás annyira men, hogy az akkori erdőterületnek ma kb. a fele, van meg.

4. Kapcsolata a közeli falvakkal. Megyei székhely: Kaposvár. Járási székhely: Tab. Felszabadulás előtt az igali járáshoz tartozott. Kapcsolata, érintkezése a szomszédos községekkel, nehézkes, mivel kövesútja nincs, vasútja pedig 7-8 km-re van a községtől. PK-en Karád nagyközség 7 km-es földut köti össze. Felesleges árujának zömét itt értékesíti. A D-i irányban haladó 7 km-es földut pedig Kisbárapáti, községgel köti össze, itt van vasútállomása, valamint postája és távirója.

II.

A lakóhely természeti földrajza.

1. Felszín: Dombosvidék, folytatása a "gamási" hátnak. A Pannonhalmi tenger ülledekéből épült fel.

Rétegeiben a sivatagi korszak viharai előbb letarolták, majd lösszel vonták be. Felületén É - D irányú szélbarázdák váltakoznak. Lankás dombos vidék, különösen a keleti mezők dombosak, nyugati mezők hullámosak, barázdáltak.

Az egyes mezőket dűlőutak kötik össze egymással. A keleti mezőket a "Temető" dűlő. / Öregebbek elbeszélése szerint itt a török időben település, temető volt. / További dűlőnevek: "Brávác" dűlő, "Látódombi" dűlő, "Szarvasvölgy", Kerék dűlő.

A dűlők legnagyobb része a talajba bevágódva halad. Egyik, másik vége horhós.

2. Felhajtata: Mésrékelt agyóvbe tartozik. Csapadék mennyiség a 600-700 mm/mm között váltakozik. Általában a legesősebb a tavasz és az ősz. Az esőt általában a DNY-i, valamint a NY-i szelek hozzák.

Időjárása változó. Nyáron, a szél főleg a Balaton felől fúj. Uralkodó szél télen, nyáron az É-É szél. Gyakoriak a májusi talajmenti fagyok. A völgyekben gyakori a kora őszi ködképződés, mely néha kedvezőtlen az őszi terményekre.

3. Vizrajza. A csapadék leszivárgása kedvező. Alacsonyabb helyeke a talajvíz magasugy, hogy a Kisbárapiti ut Fiad felőli része esős idő után

süppedéses.

A karádi erdőaljban az u.n. "Katyori"mezőben erdő a Koppány folyó. Folyási iránya déli, majd Fjád községet elhagyve keletre fordul. Több kisebb árok vizét gyűjti össze.

Allóvize jelenleg ^{1sz}nincsen. A felszabadulás előtt a gazdaságnak 3 nagy halastava volt. Most hozza az egyik halastavat rendbe.

4. Természetes növényzet és állatvilág.

a./ Természete növényzet: Somogynek ez a része/Külső Somogy/ ősidő óta változatos gazdag erdőség volt. A József Császári térképek és a hozzá tartozó leírások /1880-84./ is erdőségek borítottak jelzik. Uralkodó fái: lomblevelű fák. A nagymérvű erdőirtással azonban eléggé megritkult. Az utóbbi időkben az állami erdőgazdaság nagyobb és nagyobb területeket telepít be fiatal erdőkkel. Erdeiben előforduló főbb fák: cser, gyertyán, tölgy, bükk és akác. Ugyanabban az erdőgazdaság telepítései között előfordul a kanadai nyár, ezüst hárs. Az erdők szélén, szakadékok mentén gyakori a vadrózsa, kökény, mogyoró és földiszeder bokrok.

A szántóföldeken a buza, rozs, árpa, zab, tengeri és burgonya a főtermény. Találunk ezek mellett nagyobb mennyiségben cukorrépát, napraforgót.

Takarmánynövények közül megtaláljuk a lóherét, lucernát, balta-

cint és bükkönyt. Ritkábban fordul elő a biborhere. A többi szántóföldi növények csak elszórtan találhatók.

b./ Allatvilág. A vidék vadban sem szegény. Megtalálható az őz, szarvas, de már ritkábban. A róka, mezei nyul gyakori. Továbbá nagyszámban fordul elő a mókus, menyét, ürge.

Szárnyas vad: fogoly, fűrj, vadkacsa és vadliba.

Ragadozók: vércse, karvaly, egerészölyv, réti sas is előfordul.

Madarak közül: Mátyásmadár, gerle, bagoly, fűnekklő madarak közül: rigó, fülemile, vörösbegy, cinke, parti fecske ismeretesek.

Apróbb emlősök közül gyakori: a denevér, vakond, mezei- és házi egér.

Hüllők közül: a siklók, zöldgyíkok, kecskebéka, varangyos béka.

Rovarvilága is gazdag. Megtaláljuk a legyek különböző fajtáit, svábbogarat, cserebogár, szarvasbogár és a hőscincért az erdőkben. Továbbá a különböző lepkefélék, valamint szitakötők gyakoriak.

5. Talaj. Községünk határának talaja a Pannon tengerből lerakódott agyag. Keletre elterülő mező talaja vörösayag. A határ, nyugati része sárgaagyag. Található azonban a határban fekete homok is.

Az 1800-as évek végéig háromnyomásos gazdálkodás folyt. Ekkor

azonban a bérlők áttértek a váltógazdálkodásra. Majd 1927-től a Püspökség saját kezelésébe veszi a birtokot s innen kezdve a gép is kezd tét hódítani.

III.

A lakóhely története. Kérpuszt a Kaposvár - siófoki vasutvonallal mellett fekszik, magyar kistözség.

Posta, telefon, távirója, valamint vasutállomása Kisbárapáti.

Hogy a hely mióta lakott pontos adatok nincsenek. Arról azonban van adat, hogy már a Bronzkorszakban is lakott hely volt. /Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár./

1950-51-ben községünkben végzett ásások, illetve régészeti feltárások során egy 11. szd.-beli temetőt tártak fel. /A lelet a Kaposvári Rippl-Rónai Múzeumba került és állandó régészeti kiállításon szerepel./

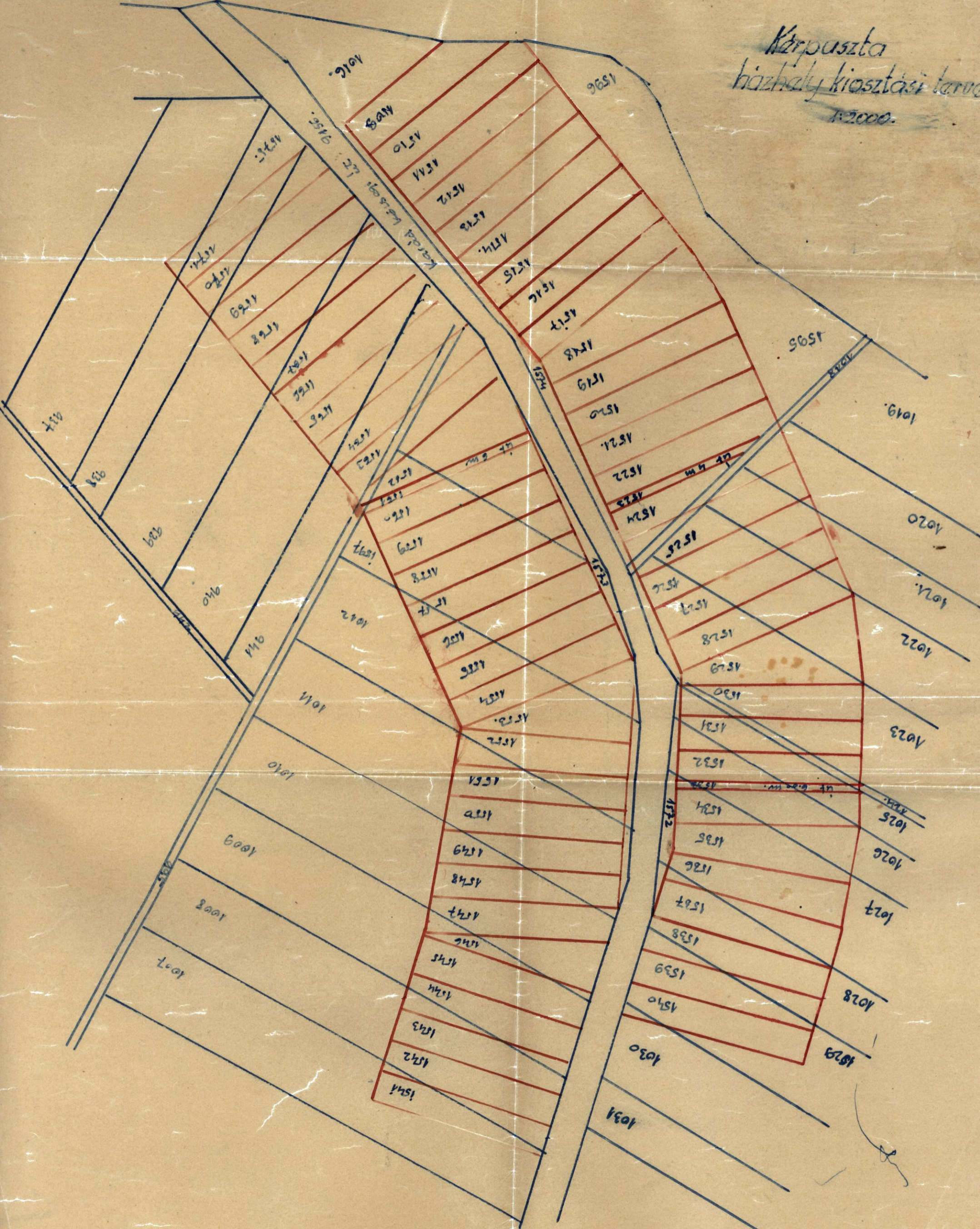
További adatok alapján már 1341-ben királyi birtok.

1390 - 1583-ig a lövöldi Karháuziaké.

Az 1536. évi. valamint az 1660. évi adólájdstromban, illetve d'ázsmaváltságjegyzékben mint "KIRÁLYKÉRI" néven szerepel.

Képzőcska
házhely kiosztási terv
1:2000.

Képuszta. $2 \text{ cm} = 1 \text{ km.}$ $1 \text{ km}^2 = 173.77 \text{ kat. hold.}$

Az 1583. évi adólajstromban mint "K E R Y", szerepel.

1733-ban már a veszprémi püspökség birtoka./A közbe eső időszakról adatok nincsenek./Majd 1886-ban a birtok megszaporodik, mert Santer Gusztávtól a szomszéd község birtokosától a veszprémi püspökség megvette Santer Gusztáv birtokát.

A püspökség a birtokot nem maga kezelte, hanem bérbeadta. Első bér-
lője Tallián Andor volt, aki 1876-tól, 1921-ig bérelte a birtokot. 1921-től
Reznók Istók bérelte 1927-ig, míg a veszprémi püspökség házikézelésbe nem
vette az egész birtokot.

Házikezelésbe vétele után a püspökség a birtokot intézőkkel kor-
mányoztatta. Első intézője 1927-től 1941-ig Korompai Tivadar volt. 1941-től
1945 a felszabadulásig pedig Szelényi Tamás volt az intéző. Eddig a fiadi
birtokkal együtt az egész birtok 1800 kat. holdra szaporodott. A birtokon
általában 40-45 cseléd dolgozott.

Az 1848-as eseményekről, valamint az 1919-es időről adatok nincse-
nek.

1. Benépesülés. Mint püspöki birtok s cselédség benépesüléséről nem
lehet beszélni. A cselédség egyrésze évről-évre hullámozott.

2. Földbirtok megosztása. A felszabadulásig a birtok egy tagban

volt. Megoszlása kb. ez volt: szántó föld 700 kat. hold, legelő, kaszáló 180 kat. hold, belsőség 20 kat. hold, erdő 500 kat. hold.

A felszabadulás után az erdő kivételével, melyet az állami erdőgazdaság vett kezelésbe 40 család csekecség, valamint néhány föld nélküli család között felosztották. Hasonlóképpen az állatállomány is felosztásra került.

3. Nápsűrűség. Nápsűrűség változása a püspökség ideje alatt nem nagy számot mutat. A születés és halálozás száma nagyjából egyszinten mozgott. Vannak benne időszakok, mikor teljesen állt. /Mellékelt grafikon./

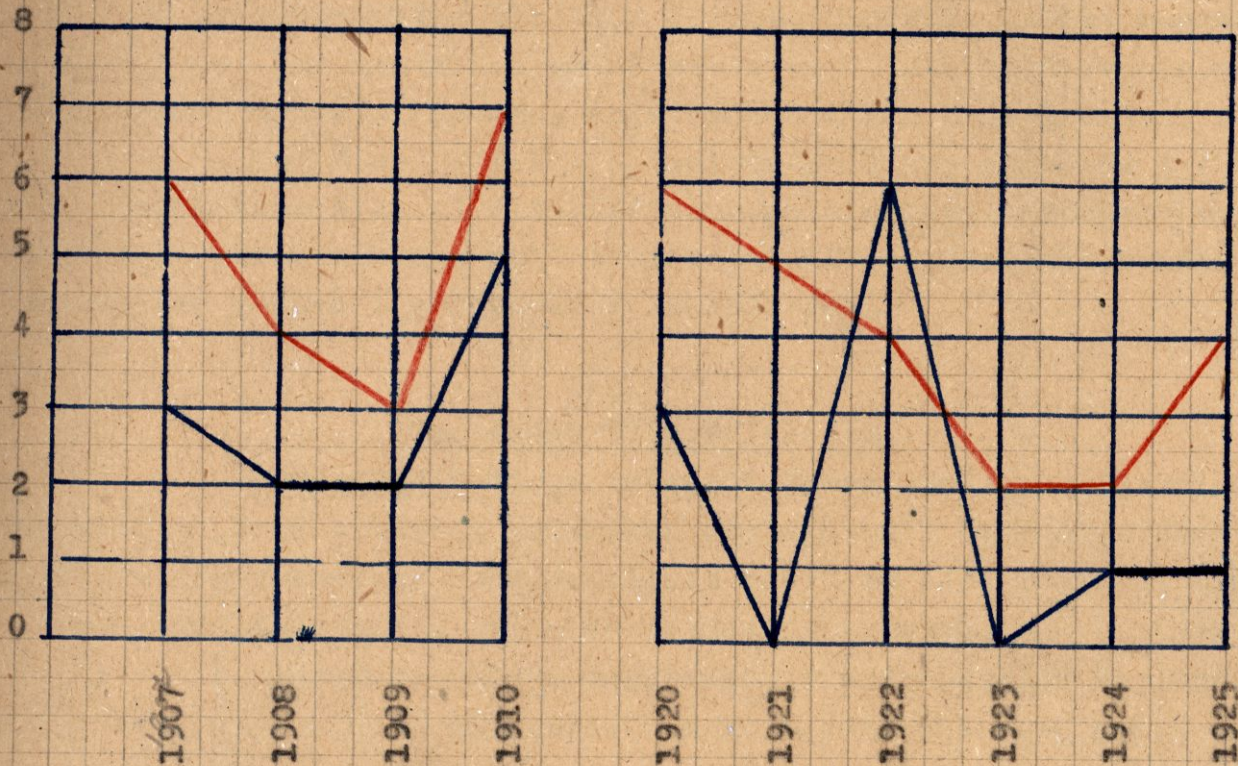
A halálozások számát vizsgálva kitűnik az adatokból, hogy az elhaltak 70-80 %-a 1 és 1, éven aluli csecsemők. Ezek közül is a legtöbb az 1 - 3, hónapos csecsemő. A halál oka legtöbbször végelgyengülés, vagy bélhurut.

Ebből is megállapítható, hogy a tőkésrendszer nyomorúsága, ki zsákmányolása mennyire gátolta a szaporodást, művelődést. E nagyarányú csecsemő halandóságnak is egyik oka a tudatlanság, helytelen gondozás és táplálkozás. Ezzel szemben a felszabadulás után az állam messzemenő gondoskodása /Ingyenes orvosi vizsgálat, babákelengye stb./ a szaporodás évről-évre nő.

Születés és halálozás grafikonja 1907-10. és 1920-25-ig.

— születés — halálozás

4. Az áltforma vizsgálata.

a./ Földbirtokokok, intézők. Életmódjukat jellemezte az akkori kor dologtalan, léha élet, a dőzsölés, a haszon legnagyobb részének elzsebelése. Pl. az intézőnek a birtokon 8 szob 2 konyhás lakása, magasan körülkerítve, hogy oda avatatlan be ne mehessen. Személyzete: szakácsné, szobalány, parádés kocsis, mindenes. A mulatózások, dáridók napirenden.

b./ Ezzel szemben a cselédségnél egy szobában 3-4 család közös konyhahasználattal élt. Életszínvonala a legalacsonyabb szinten mozgott. Rengeteg munkája mellett nem jut ideje pihenésre, rendes táplálkozásra. Nem szólva a szórakozási lehetőségről.

IV.

Gazdasági élet földrajza.

1. Mezőgazdálkodás. A talajról, éghajlatról, vízájáról mondottakból kitűnik, hogy a község határában megtalálható azon alaptényezők, amelyek a mezőgazdasághoz szükségesek. Az ember az idők folyamán mindig több és több területet hódít el a mezőgazdaság számára.

A kiosztott földön megkezdődött a munka. Első és legfontosabb dolog volt, hogy minden dolgozónak saját lakóháza legyen. Ennek megfelelően

a felesleges épületeket lebontották s ezen anyagból épült az új falu. Így lépett a püspöki birtokon felszabadult cselédség a szabadulás útjára.

A szövetkezeti mozgalom hírére itt is 9 család 10 taggal megalakította a termelőcsoportot 1951. február 2-án. Munkájuk eredményeképpen a következő őszön 10 családdal 13. taggal megnövekedett. 1953. gazdaság év végén 10 család 12 taggal kilépett. Munkájuk és terméseredményük is mutatja, hogy helyesen szervezett közös gazdálkodással jobb eredményt lehet elérni. Mutatja azt ezévi eredményük is.

	buza	rozs	árpa	zab	tengeri,
Egyéni eredmények:	3-6	6-8	5-6	5-6	15-18 q.
Tsz eredményei:	7	9	6	6	20 q.

A község elsősorban gabonatermeléssel foglalkozik. A gabonafélék mellett igen tekintélyes mennyiségben termelnek burgonyát, kapás növények közül a kukoricát. Kerti növények, közül szép sikerrel termeszthető a káposzta, paradicsom és egyéb zöldségfélék.

A szőlőkben a direkttermő fajták és otelló honos.

A mezőgazdaság erősebb fejlesztésének komoly akadálya a rossz

utak és a piacok nagy távolsága.

2. Allattenyésztés. Az állattenyésztés az igavonáshoz, szükséges állatokon kívül sertésenyésztésben ért el jobb eredményeket. Jelentős a baromfienyésztés is, különösen a kacsa és libatenyésztés.

3. Ipar. Iparról a községben nem igen lehet beszélni. Ebbeli szükségleteit a szomszédos községekben elégíti ki. Egyetlen kőműves van a faluban.

4. Közlekedés, szállítás. Közlekedése nehézkes. Kövesútja nincsen. Földutak rossz állapotban. Vasútja akár Kisbárapáti, akár Karád 6 -7 km-re van. Piaci cikket kocsin, szekeren szállítják a környező falvak piacaira.

V.

Kulturális élet.

Kulturális életről a felszabadulás előtt nem igen lehetett beszélni. Fűspöki birtok volt s a cselédség a kulturális élettől el volt zárva.

Felszabadulás után ezen a téren javulás állott be. Az országos eseményekről újságon rádión keresztül szerez tudomást. Különösen a rádió

játszik e szempontból fontos szerepet. Felszabadulás előtt egyetlen rádió sem volt a faluban, jelenleg 7 drb telepés rádió van a faluban.

Továbbá segítik a falu kulturális élet kialakítását a filmek is. Felszabadulás előtt egyetlen filmet nem láttak, most havonta 2-3 mozi előadást is lát a község lakossága.

A népoktatást felszabadulás előtt a szomszéd falu, elemi iskolája adta. 1945 óta a faluban is létesült általános iskola. Az itt működő nevelők névsora a következő:

1. Klautz Erzsébet	1945-1949.
2. Veroszta Erzsébet	1949-1949.
3. Héger Valentin	1950-1951.
4. Buni László	1951-1953.
5. Mozgai Vilma	1951-1952.
6. Vágvári Pál	1953-1954.

A Járási Oktatási Csoport ezen idő alatt 50 kötetes ifjúsági könyvtárt ajándékozott az iskolának. Melyet nemcsak az ifjúság, hanem a lakosság olvassa szorgalmasan.

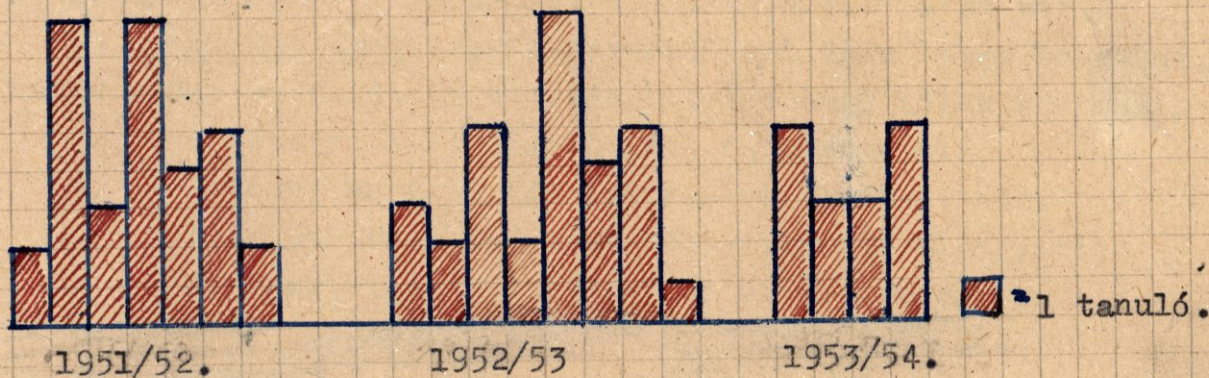

A kerpusztai ált. iskola tanulólétszámának fejlődése.
1945 - 1954.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.

I. II. III. IV.

VI.

N é p r a j z .

1. A lakóház építése és berendezése. A lakóházak rendszerint téglából és tömeggel készülnek. Tetőzete, cserép, vagy zsindely. Néhány helyen legalább már egy szoba padlós, is. Istálló és melléképületek rendszerint a ház folytatásaként épülnek.

2. Népnyelv. A község lakosai bár mind családok nem egy vidékről valók általában somogyi tájszólással beszélnek. Gyakoriak a szócsonkitások. /Pl. hová mász - há mász, tej - té, táföl-téhaszon stb./ Sűrű az "l" kihagyása. /Pl. alma - ó'ma, szilva - szil'va, alsó - a'só stb./

Népköltészet. Népköltészetéről nem igen lehet beszélni. Egy dől él ugyan a nép ajkán, de ne egészen hiteles. hogy tőlük származik e.

A kiskéri kertek alatt, ott folyik a víz,
Ne menj arra te kis leány, mert elvisz a víz.
Vettem bele lenmagot, volt szeretóm elhagyott,
Az hagyott el kit szerettem, az az átkozott.

Másik változata:

A kiskéri kertek alatt, hűtött a hó,

Népdal

Ne menj erre te kis leány mert elvisz a víz.
Vetettem bele lenmagot, volt szeretóm elhagyot,
Fáj a, fáj a, fáj a szívem, érte meghalok.

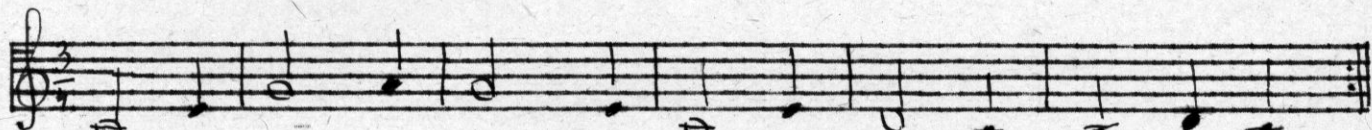
Népzene. Citera, szájharmonika, hegedű, de az előbbi kettő már kihalóban van.

Népvisélet. Nem volt egységes, mert a cseládság különböző vidékekről tevődött össze.

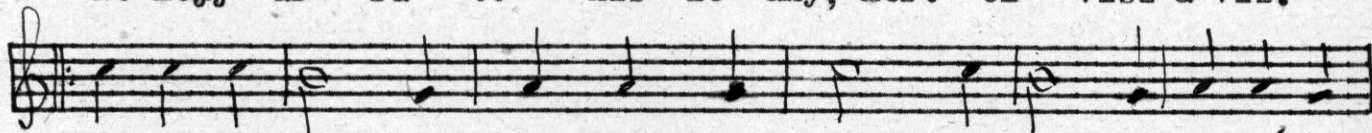
Általános viselet volt a nőknél a bő szoknya, bluzzal, kívül hordott derékkal. Gyapjuharisnya, cipő, vagy papucs. Idősebbek fejkendőben, fiatalok fejkendő nélkül.

Háziipar. Háziipar közül a kosárfonás, valamint a szatyorkötés ismeretes.

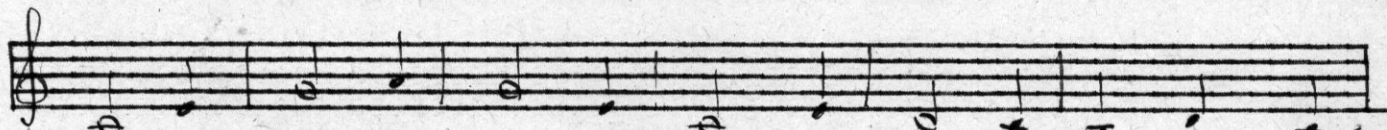
A Kiskéri Kertek alatt...

A kis ké - ri ker - tek a - latt le - e - sett a hó,
Ne menj ar - ra te - kis le - ány, mert el - visz a viz.

Ve - tet - tem be - le len - ma - got, volt sze - re - tőm el - ha - gyott

Az ha - gyott el kit sze - ret - tem, az az át - ko - zott.

Fáj a fáj a fáj a szi - vem, ér - te még - ha - sad.

3. Népszokások./Jeles napok alkalmával./

a./ Karácsony hetében a "Bethlehem" járás. Fiatalok kis bethlehe mi istállóval jászollal, benne a kis Jézuskával házról, házra járva ének és verses mondókéval magasztalják a kis Jézuska születését.

b./ Heródes játék. Legényekből álló csoport jelmezbe öltözve járják a házakat. Jézus megölését, illetve az arra kiadott parancsot elevenítik meg ezzel.

c./ Lucázás. A legények lányos házakhoz járva a következő mondókát mondják:

"Jó reggelt a Lucának, Luca fekszik ágyába,
Gyere pajtás menjünk el, mennyországot nyerjük el.

Ha mi aztat elnyerjük, boldog lesz az életünk.

Kity-koty, kity-koty, majd megvirrad, majd hajnal lesz.....

/Majd következik a jókívánságok elmondása./

d./ Szüreti bál. Felvonulással kezdődik. A felvonulást a bíró és bíróné feldiszitett hántója nyitja meg. Utána különböző jelmezbe öltözött alakok jönnek, majd a sort a csőszlegények és csőszleányok zárják be. Közben a Kisbíró egyes megállókon tréfás mondókákat dobol.

e./ Disznóölés. Disznóölés alkalmával a nyársdugás. Fából faragott nyársra tréfáshangu levelet tesznek, majd elviszik ahol disznót öltek, ablakba teszik, vagy az ajtón betobják és elszaladnak.

Gazdassági
szócsoport

A háznál megtüzelik kolbásszal stb. és újra visszateszik, lesik ki. tette oda. Leleményességgel azonban rendszerint úgy el tudják vinni, hogy nem sikerül őket kilesni.

Népszokások./Családi élettel kapcsolatban./

1. Születésnél. Az újszülött keresztanya 3-4. napon keresztül különböző ételektől süteményeket visz a komaasszaonynak./ Paszita/ Keresztelő után kis lakoma van, a koma és szűkebb rokonsággal.

2. Házasságkötésnél. Elmaradhatatlan a lakodalom. Ujabban ugyan már csak délután tartják meg. Esküvő után, ahová rendszerint zenekar kíséri és vissza tánc. Majd 5 - 6 fogásos vacsora. Tovább tánc éjfélig. Éjfélkor ajándékkiosztás./ Eladó a menyasszony./ Ki ki azzal táncol, aki részéről hivatalos s átadja ajándékát. Utána a vendékség lassan szálingózik el, aki még ott marad tovább mulat és táncol sokszor másnap délig.

3. Halálózásnál. Halottvirrasztás. A rokonság és szomszédok összejönnek, virrasztják és bucsuztatják a halottat a rokonságtól.

4. Babonák.

a./ Karácsony és újév között nem szabad ruhát mosni, mert ahány ruhadarabot aggatnak ki, annyi darab állat fog elpusztulni.

b./ Harangszó után nem szabad a házból tejet kiadni, mert elapad a tehen.

c./ Holdfogyatkozásakor ne ültessünk el kottlóst, mert eltűnnek alatta a tojások.

d./ A mákot kora tavasszal, még a békák brekegése előtt kell elültetni rakni, mert akkor nem lesz férges.

e./ Kukoricarakásnál az első barázdában az asszonymak szájában három szem kukoricával kell végigmenni s utána elvetni, akkor kel ki jól.

f./ A kottlóst a férfi ültesse el, a tojást először kalapjába rakva, majd onnan a fészekbe s utána fenekével háromszor érintse a földet; jól fognak kelni.

T a r t a l o j e g y z é k .

I. Lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagyságának vizsgálata.

Lakóhely neve.....	1	oldal
Földrajzi elhelyezkedése.....	1	"
Lakóhely területe.....	2	"
Kapcsolata a közeli falvakkal.....	2	"

II. A lakóhely természeti földrajza.

Felszine.....	2	"
Éghajlata.....	3	"
Vízrajza.....	3	"
Természetes növényzet.....	4	"
Állatvilága.....	5	"
Talaja.....	5	"

III. A lakóhely története

Története.....	6	"
Benépesülés.....	9	"
Földbirtok megoszlása.....	9	"
Népsűrűség.....	10	"
Az életforma vizsgálata.....	12	"

IV. Gazdasági élet földrajza.

Mezőgazdálkodás.....	12	"
Állattenyésztés.....	14	"
Ipara.....	14	"
Közlekedés, szállítás.....	14	"

V. Kulturális élet.

V. Kulturális élet.

A felszabadulás előtt és után.....	14 oldal.
Népoktatás.....	15 "

VI. Néprajz.

Lakóház építése és berendezése.....	16 "
Népnyelv.....	16 "
Népköltészet.....	16 "
Népzene.....	17 "
Népvisélet.....	17 "
Háziipar.....	17 "
Népszokások/Jeles napok alkalmával/.....	19 "
Népszokások/Családi élettel kapcsolatban/.....	20 "
Babonák.....	20 "

- 000 00 000 -

1954.